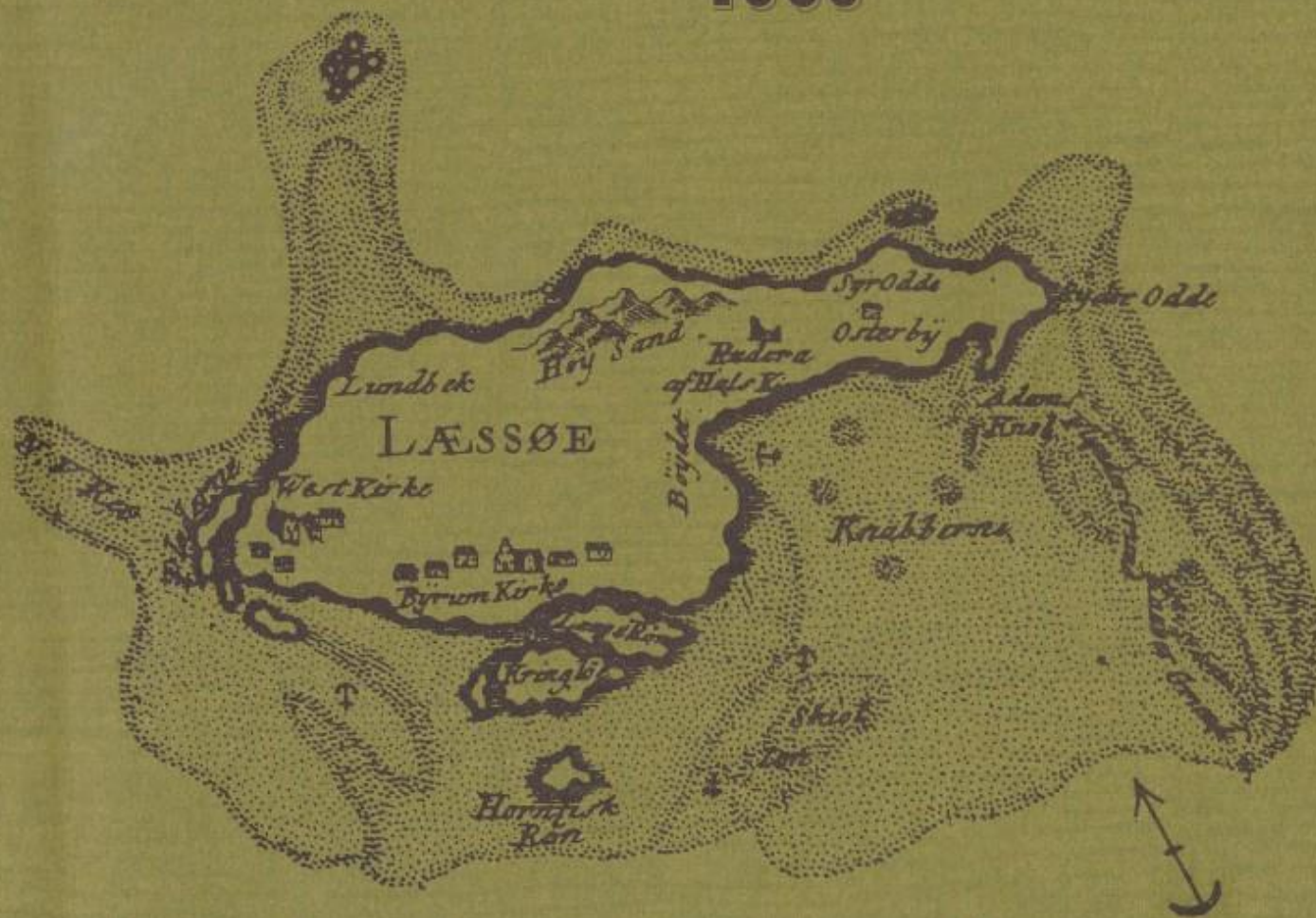

Museumsforeningen for Læsø

1983

Museumsforeningen for Læsø 1983

INDHOLD

Årsskrift 1983 af Kay Johannsen	3
Projekt Læsø Museum af Jakob Vedsted ...	7
Museets Læsødragter af Kirsten Larsen .	10
En jernalderhavn i Østerby af Per Lysdahl	13
En stranding 1902 ved Erik Møller Sørensen	18
Et gammelt dokument i arkivet af Jakob Vedsted	20
Gammel motor til museet af Ernst Jensen	30
Havedigerne på Læsø af Kay Johannsen ..	32
Hom'merhuw's ve Hwå'rneks ved Arne Espegaard	39
Lokalsamlingen i Læsø bibliotek af Kay Johannsen	42
Museumsforeningen for Læsø	44
Læsø Museum	45

Tilrettelagt af Museums-
foreningen for Læsø
og Læsø Museum.

Udgivet af Museumsfor-
eningen for Læsø 1984.

Juelsminde 12 august 1924 J.L.

Stubmølle ved Juelsminde.
Møllen står nu ved Hjem-
stavnsgården.
Tegning af Johannes Lar-
sen i Achton Friis:
De Danskes Øer.

Årsskrift 1983

Nærværende lille hæfte er tænkt som et årsskrift for Museumsforeningen på Læsø. Der vil forhåbentlig også i de kommende år blive tid og penge til at følge initiativet op. Årsskriftet vil dels rumme meddelelser om foreningens aktiviteter, men også i høj grad tjene som bindeled mellem Læsø Museum og støtteforeningens medlemmer. Indholdet vil, indenfor de beskedne rammer, søge at leve op til den målsætning, der gælder for både Museumsforeningen og Læsø Museum, nemlig at udbrede forståelse og interesse for de natur- og kulturhistoriske værdier på Læsø.

Aktiviteter

Museumsforeningen har i 1983 afholdt en række arrangementer for medlemmerne. Først en aften omkring Nordre Rønner, hvor fyrmester Boje Bojsen ledsaget af lysbilleder fortalte om sit liv i fyrvæsenets tjeneste. Aftenen sluttede med en naturfilm fra Nordre Rønner. I forbindelse med generalforsamlingen kunne man for første gang i mange år gense den gamle Læsøfilm fra 1949, som TV havde hjulpet os med at få overspillet. Senere blev filmen vist både i Østerby og Vesterø. Bestyrelsen kunne alle tre aftener glæde sig over en fin tilslutning. I det hele taget synes vi, at foreningen har fået en solid opbakning med 155 medlemmer på 1 år.

Sølvskatten

En af de aktiviteter, der glædede bestyrelsen mest, var, at man kunne arrangere en udstilling af sølvskatten fra Bogøgård i Sparekassen Bikuben. Ved en usædvanlig velvilje fra lederen af Nationalmuseets Mønt- og medaljesamling, Jørgen Steen Jensen, og Bikubens hovedsæde i København lykkedes det at skaffe 7.000 kr. til dækning af udgifterne. Vi fik lov at vise selve skattekrukken samt hundrede repræsentative mønter i gennem hele turistsæsonen.

Projekt Læsø Museum

Museumsforeningens bestyrelse lægger en stor del af sit arbejde i styrelsen for Læsø Museum. I 1983 kom der pludselig skub i tingene. I et konstruktivt samarbejde mellem kommunen, Vendsyssel Historiske Museum og styrelsen for Læsø Museum lykkedes det i sommerens løb ved cand.mag. Jakob Vedsted at få udarbejdet en museumsbeskrivelse, der indeholdt en lang række kommentarer og forslag til forbedringer. Samtidig kom Jakob Vedsted med et forslag til "Projekt Læsø Museum", hvis væsentligste sigte var at give museerne og arkivet en sådan standard, at en statsanerkendelse kunne komme på tale. Projektforslaget fik en enestående opbakning i kommunalbestyrelsen og den 1. nov. blev projektet sat på skinner. Lederen af "Projekt Læsø Museum" cand. mag. Jakob Vedsted fortæller selv mere herom i dette årsskrift.

Aktuelle problemer

Bortset fra den langsigtede planlægning, havde styrelsen også mere akutte problemer at slås med. Hjemstavnsgårdens tangtag var utæt flere steder, og de gamle læsødragter og museumsgenstande i montererne var stærkt medtaget af fugt og skimmel. Desuden truede stubmøllen med at vælte efter en kraftig storm i efteråret 1982. Kommunalbestyrelsen bevilligede ekstraordinært 40.000 kr. og en ansøgning til Jyllands Postens fond gav yderligere 10.000 kr. Men der blev også rigelig brug for pengene! Det viste sig, at nogle af de bærende bjælker under den store tanggavl i stuehusets østende var rådne, så de bogstavelig talt ikke kunne holde for et nærmere eftersyn. Det medførte, at der måtte lægges en ny tagrem og sættes støttespær ind, lige som det for nogle år siden skete under resten af stuehusets tag. Det kneb også med at få tilstrækkeligt med ålegræs som var både rent og langt nok. Ved årets slutning kan vi dog se tilbage på et resultat med tilfredshed. Tangtaget er nu tæt, de alvorligste skader er udbedret og der er lagt nye mønningstørv over tre længer.

Stubmøllen

Der blev ikke råd til at løse problemerne omkring stubmøllen. Da de fire nye bjælker af egetømmer, som møllen står på, var købt, slap pengene op. Til gengæld har vi fået løfte om støtte fra Nationalmuseets møllelaboratorium. Museumsinspektør Torben Ejlersen og møllebygger Frede Dahl har været på Læsø for at se på møllen, og de er enige med bestyrelsen i, at møllen bør bevares. Den bør istandsættes både udvendig og indvendig, således at den kan åbnes for publikum, og man kan få et indtryk af, hvordan mølleværket har fungeret. Museets styrelse søger nu om fondsmidler til en restaurering af møllen på baggrund af en rapport udarbejdet af møllelaboratoriet.

Læsødragter

Vendsyssel Historiske Museum har ydet førstehjælp i forbindelse med konservering af de udstillede læsødragter, men arbejdet hermed vil blive søgt videreført på Konservatorskolen for at spare på udgifterne ved den meget arbejdskrævende proces. Medlem af Museumsstyrelsen, Kirsten Larsen, har gjort et stort arbejde med at sy og fremskaffe nye dragter til udstillingerne. Foreløbig har Bikubens gavefond stillet 5.000 kr. til rådighed for dette formål. Kirsten Larsen fortæller selv nærmere om dette arbejde her i årsskriftet.

Læsøs kulturarv

Jyllands Posten bragte d. 24. nov. 1983 en artikel under den lidt dramatiske overskrift "Læsø's kulturarv skal nu reddes" og skrev bl.a., at bestyrelsen for Læsø Museum igennem mange år havde sovet "tornerosesøvn". En gennemgang af protokoller og sagsbilag viser, at dette ikke var tilfældet. De skiftende bestyrelser - sidst under formandsskab af afdøde borgmester Tage Jacobsen - har gennem årene gjort et stort arbejde for at bevare Hjemstavnsgården. Der har løbende været foretaget istandsættelser og vedligeholdelsesarbejder - men midlerne har været små.

Arbejdet har bl.a. ved udvidelsen med Fisker- og Søfartsmuseet og Lokalhistorisk arkiv fået

et sådant omfang og en karakter, der i dag gør det nødvendigt, for Læsø Museums styrelse at sætte alle sejl til for at opnå en statsanerkendelse. Kun en sådan vil på længere sigt kunne sikre den fornødne sagkundskab og økonomiske basis for arbejdets videreførelse.

Kay Johannsen.

Økonomisk støtte 1983

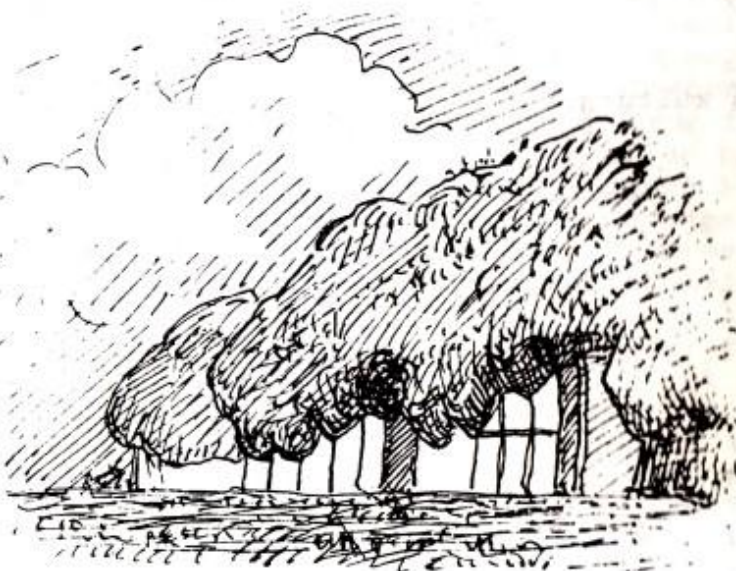
Jyllands Postens Fond gav 10.000 kr. til taget på Hjemstavnsgården.

Bikubens Fond København gav 7.000 kr. til udstilling af sølvskatten.

Bikuben Læsø afd. gav 5.000 kr. til dragter.

Egnsbank Nord, Læsø gav bidrag på 300 kr. til udgivelse af Årsskrift 1983.

Tegning fra Achton
Friis: De Danskes
Øer.

Projekt Læsø Museum

1. november 1983 startede et større projekt i tilknytning til Læsø Museum. Baggrunden for dette projekt er i korthed følgende:

Starten i 1938

I 1938 tog en selvsupplerende museumskomite på 12 medlemmer initiativ til arbejdet med at oprette et museum på Læsø. Allerede samme år var man i stand til at erhverve en gammel, karakteristisk bindingsværksgård med tangtag, som var yderst velegnet til formålet. Gården blev overtaget med en stor del af det oprindelige inventar og derudover blev samlingerne hurtigt suppleret med forskellige gaver.

Lokalt initiativ

Igennem årene har museet overvejende været drevet med frivillig arbejdskraft og en meget beskedne økonomi. Vedligeholdelsen af bygningerne og samlingerne har altid været en stor og krævende arbejdsopgave, som man i perioder har haft vanskeligt ved at magte. Fra slutningen af 1960'erne og frem til i dag har man dog haft et vist held til at skaffe forskellige former for støtte til dette arbejde, således at de værste bygningsmæssige mangler i dag er udbedret.

Ny museumsstruktur

I 1970'erne var tidligere borgmester Tage Jacobsen den drivende kraft i museumssagen og på hans initiativ blev museet i 1976 udvidet med en søfarts- og fiskerisamling samt et lokalhistorisk arkiv i Vesterø. Da Tage Jacobsen ganske uventet afgik ved døden i 1981 midt i hans ufuldendte gerning med museumsarbejdet, stod man i en meget uoverskuelig situation. I foråret 1982 rettede borgmester Erik Malmose derfor henvendelse til Museumsrådet for Nordjyllands amt for at få hjælp og vejledning i arbejdet med en rimelig, fremtidig drift af museet. Det var museumsrådets opfattelse, at museet ville være bedst tjent med i de kommende år bevidst at arbejde frem mod at opnå stats-

anerkendelse, hvilket ville medføre et forbedret økonomisk grundlag i form af støtte fra stat og amt. Et nødvendigt led i denne plan var oprettelsen af en ny museumsstruktur med en museumsforening og en styrelse sammensat af museumsforeningens bestyrelse og kommunens kulturudvalg. 11. november 1982 blev Museumsforeningen stiftet. Endvidere foreslog man, at der blev igangsat et museumsprojekt til ordning, registrering og bevaring af samlingerne, idet gennemførelsen af disse stærkt påkrævede opgaver ville være en betingelse for at opnå statsanerkendelse. For at skabe det bedst mulige arbejdsgrundlag for gennemførelsen af disse planer, fandt man det påkrævet, at der blev udarbejdet en detaljeret museums- og projektbeskrivelse.

Konsulenter

Vendsyssel historiske Museum blev af museumsrådet anmodet om at udføre dette konsulentarbejde, som var færdigt i begyndelsen af august 1983. Læsø kommunalbestyrelse godkendte de foreslåede planer til en fremtidig drift af museet og bevilligede de nødvendige midler til gennemførelsen af Projekt Læsø Museum indtil udgangen af 1984. Endvidere har kommunen stillet velegnede arbejdslokaler til rådighed for museet på Østerby gamle skole.

Projektet

Der er tilknyttet en museumsuddannet leder samt 4 arbejdsledige til projektet, hvis opgave det bliver det næste års tid at opbygge arkiv, museumsmagasin og værksteder i Østerby gamle skole samt foretage en gennemgribende nyordning, registrering og konservering af samlingerne, så flest mulige informationer om tingene bevares for eftertiden og yderligere nedbrydning af genstandene forhindres.

Planer for fremtiden

Projekt Læsø Museum vil forhåbentlig blive indledning til en ny og frugtbar tid for Læsø Museum, som gennem en lang "pionertid" har nydt godt af en stor lokal bevågenhed i form af de mange gaver, der er skænket og det frivillige arbejde der er udført. I dag er de man-

ge opgaver der er forbundet med driften af et museum og arkiv så omfattende og komplicerede, at tiden har været inde til at søge faglig assistance. Det er realistisk at forestille sig museet, inden for en overskuelig fremtid, fremstå som en velfungerende, statsanerkendt institution med en bæredygtig økonomi og med en museumsfagligt uddannet leder og en museums-håndværker, således at de mange genstande og oplysninger om Læsøs spændende kulturhistorie kan bevares til glæde for os selv og vores efterkommere.

Jakob Vedsted.

Østerby gl. skole,
hvor museets arkiv,
magasin og værkste-
der indrettes.

Læsødragt.

Museets Læsødragter

Dronning Margrethe den Første sagde i følge sagnet: Denne dragt giver jeg Læsø's kvinder ret til at bære.

Vi har en uvurderlig skat i disse dragter! Ikke bare materielt er det en kostbar affære, men den ærefrygt og ære man føler, når man ifører sig dragten, er ikke det mindst vigtig. Man sagde om Læsø's kvinder, at de både kunne køre heste og dyrke agerbrug. Det tror jeg, det kunne knibe lidt med i dag, men vi bruger heller ikke læsødragt til dagligt.

Museet har altid haft en stor samling læsødragter. Alene på Hjemstavnsgården har der været fem komplette dragter, og også på Søfartsmuseet findes to skønne og ret nye dragter. På Hjemstavnsgården fik vi i 1975 lavet nogle montrer til brug for dragterne. Vi kunne udstille hele fire dragter, men klimaet i montrerne var for hårdt ved dem. I samråd med konservator ved Vendsyssel Historiske Museum, fru Edel Sørensen, besluttedes det i december 1982 at lade dem restaurere i Hjørring.

Styrelsen besluttede, at de gamle dragter for fremtiden måtte skånes, og at man var nød til anskaffe nye læsødragter til udstillingsbrug. Dette er et stort arbejde: damask til nederdel, bånd til forklæde, blonder til tørklæde o.s.v. Men vi fandt synålene frem og i et godt samarbejde med fru A. Jacobsen, skrædder Bech og fru Ragna Thomsen, der med stor dygtighed har broderet vore nye tørklæder, havde vi i april 1983 næsten to nye dragter færdige. Så manglede vi bare sølvet, og det er jo både dyrt, og der er lang leveringstid! Heldigvis blev vi venligt betænkt af Bikubens gavefond med 5.000 kr. - og det luner jo dejligt at se, at der er interesse for sagen.

Vi regner med, at vi til foråret 1984 på Hjemstavnsgården kan vise to nye komplette dragter, men dermed er vor samling jo ikke færdig endnu. Vi har også "drømt" om en søndagsdragt, da det jo ikke altid har været fest - der er jo også flere hverdage og søndage for os i dag.

Når man i vor tid, som er så travl og forjaget, har tid til at standse op og glæde sig over en læsødragt, så føler jeg, at dragtarven kun kan være os en glæde, som vi skal værne om for de næste generationer af læsekvinders skyld.

Kirsten Larsen.

Binding af tørklæde.

En jernalderhavn i Østerby

13

Stenalderhavet

Læsø hører til blandt de yngste af de danske øer, idet den først er dukket op af havets overflade i begyndelsen af yngre stenalder omkring 4000 f. Kr. Læsø-området og de tilgrænsede dele af Kattegat havde dog allerede været over havets overflade noget tidligere, nemlig i den såkaldte fastlandstid omkring 8000-6000 f. Kr., men området blev atter overskyttet af havet i slutningen af den ældre stenalder, i stenalderhavets tid, omkring 6000-4000 f. Kr.

De ældste fund

De ældsts fund fra Læsø er gjort på det højest liggende område af øen, der samtidig er det ældste, idet Læsø gradvist har hævet sig fra stenalderen og til idag. Det drejer sig om det område, hvor Læsø Klitplantage ligger idag, og her er der fundet en del bopladser fra den yngste del af yngre stenalder, fra det arkæologerne kalder den grubekeramiske kultur og dolktiden (omkring 3000-1800 f. Kr.). Det er muligt, at det har drejet sig om sæsonbopladser i forbindelse med f.eks. sæljagt, således at der ingen fastboende befolkning har været på øen. Fra resten af oldtiden - bronzealderen (1800-500 f. Kr.) og jernalderen (500 f. Kr. - 1000 e. Kr.) - er der stort set ingen fund fra Læsø, og det er først i middelalderen, at der bliver en permanent bosættelse på øen.

Pælefund ved Østerby

Et nyt fund har imidlertid nu udfyldt noget af et tomrum, der findes i jernalderen, og er samtidig med til at understrege Læsø's strategiske placering i Kattegat.

Det drejer sig om et fund, der blev gjort i den nu lukkede og vandfyldte grusgrav umiddelbart nord for sportshallen i Østerby. I efteråret 1981, umiddelbart inden grusgravningen blev indstillet, havde man i den sydlige del af grusgraven ind mod sportshallen fun-

Kort over Læsø med angivelse af fundstedet for takstræspælene. Læsøs formodede udstrækning på pælenes tid er angivet med gråtone.

det adskillige træpæle siddende i bunden af den 3-4 m dybe grav. Spidsen af pælene sad nede i sandet under gruslaget. Toppen af pælene havde raget op i gruslaget, hvor de var blevet flosset i stykker af gravemaskinen. Pælene var bevaret i lidt over en meters længde.

Datering af pælene

En af pælene er kommet til Vendsyssel historiske Museum i Hjørring. Den ses her på tegningen. Den bevarede længde er ca. 1,3 m, og pælens diameter er knap 10 cm. Den ene ende er tilspidsset med tydelige øksehug i træet, mens den anden ende er flosset i stykker. Der er ikke bark på pælen. Vi kunne se, at det var nåletræ, men var i tvivl om arten, og der blev derfor sendt en prøve til Nationalmuseets naturvidenskabelige afdeling, hvorfra museumsinspektør Claus Malmros har oplyst, at det drejer sig om den relativt sjældent anvendte træsort, taks. Dette gav blod på tanden, og Nationalmuseet bevilligede en kulstof-14 datering af pælen. Denne datering er blevet foretaget af museumsinspektør Henrik Tauber, der efter at have foretaget korrigeringer efter de nyeste metoder oplyser, at pælen stammer fra midten af 600-årene efter Kristi fødsel. Det er den tid, som arkæologerne kalder germansk jernalder og hvorfra der ikke haves ret mange fund her i landet. I forhold til vikingetiden er pælen omkring 150 år ældre end dennes begyndelse.

Havneanlægget

Hvad kan disse takstræspæle have været brugt til? Da de er tilspidsede og tillige viser slid på spidsen, så må de være banket ned gennem gruset og sandet på det sted, hvor de blev fundet. Nu kender vi ikke pælenes indbyrdes placering i grusgraven, men vi kan få et fingerpeg om deres funktion ved at vende os til Samsø, hvor der i midten af 70'erne blev fundet et større system af tilspidsede takstræspæle i Stavns fjord. Disse pæle var nedrammet i op til 50 m lange rækker vinkelret på kysten og må have været en slags moler eller anløbsbroer - altså en havn. Enkelte af pælene fra

Stavns fjord er blevet kulstof 14 daterede, og de er lidt ældre end Østerby-pælene. Men da der er fundet 13-14 moler i Stavns fjord kan det ikke udelukkes, at nogle af pælerækkerne i Stavns fjord og Østerbypælene kan være samtidige.

Havneanlægget

Går vi ud fra, at Østerby-pælene også har været et havneanlæg, så må vi regne med, at den datidige kystlinie har været tæt ved fundstedet. At kysten på dette tidspunkt har "stået stille" et stykke tid (Læsø hæver sig jo som bekendt hele tiden) fremgår af, at der ud for grusgraven med pælene er en strandvold. Det er en betydelig højning, når man kommer fra syd; altså har pælene stået ved en sydvendt kyst.

Gammel kystlinie

Hvis vi vil prøve at rekonstruere Læsø's datidige udseende, så er vi så heldige, at lo-fods kurven (3,14) på de gamle målebordsblade går lige gennem fundstedet for pælene. På kortet her ses dels Læsø's nuværende udseende, dels Læsø på lo-fods kurvens tid. Det fremgår tydeligt, at der engang var et sted, hvor det var ideelt at placere en havn, nemlig hvor pælene er fundet: en sydvendt fjord godt beskyttet af en odde fra øst. I princippet en placering svarende til senere ladeplads ved Evbakken.

Vi skal nok ikke regne med, at der har været nogen bebyggelse af større omfang, som har hørt til "havnen". Om der i det hele taget har været nogen? Snarere skal den nok betragtes som en tilflugtshavn anlagt til støtte for trafikken på Kattegat. En trafik der forbandt Danmark, Norge og Sverige og antagelig også vesterud til England og det øvrige Vesteuropa. Bådene, der har anløbet Læsø, har været i stil med Nydam-båden: store, klinkbyggede fartøjer roet af omkring 30 mand. Forhåbentlig vil der engang i fremtiden blive mulighed for geologiske og arkæologiske undersøgelser i Østerby-området, så havneteo-

rien kan komme til at hvile på et sikrere grundlag, eller falde til jorden? Men hvad har pælene så været brugt til.

Per Lysdahl.

Litteratur:

Søren Nancke-Krogh: Sagntidens havn. Skalk 1977, nr. 6. (om Stavns fjord).

Takstræspæl fra Østerby,
1/10 størrelse. Tegnet af
Mette Nørgård.

En stranding 1902

Fra Østerby redningsstations gl. protokoller
Ved Erik Møller Sørensen

Året 1902, d. 21. oktober om aftenen kl. 7 1/4, da det blæste en storm af NNV med svære regnbyger, blev der alarmeret fra den vagthavende strandvagt fra alarmeringshuset, at en damper stod på grund nord for byen inde i brændingen og blussede svært. Der blev øjeblikkelig sendt bud til redningsmandskabet og transporthestene, at de hurtigst mulig måtte møde ved stationshuset. Kl. 8 1/2 var hele mandskabet samt 5 par transportheste mødt ved stationshuset. Da det viste sig, at damperen stod tæt i land blev raketapparatet lasset på vognen. Der blev ved stationen afbrændt strandingslys nr. 341, det første, nr. 340, ville ikke tænde, og da raketapparatet var bragt til strandingsstedet blev der atter afbrændt et, nr. 453.

Det viste sig, at damperen stod ca. 50 favne fra land. Raketstativet blev opstillet på 22 grader elevation, og raket nr. 3871 kastedes ret ud efter skibet. Dens retning var god, linen faldt lige over hans fokkestag og gled ned over hans bov, så linen blev atter indhalet og raket nr. 3872 blev affyret og gik lige imellem hans master. Der blev straks vist signal fra bord, og stjerteblokken med udhalingslinen og indhalingslinen blev stokken på raketlinen, til lige blev anvisningsbrættet gjort fast på stjerteblokken, og der blev vist signal fra land. Der blev sendt bud efter et nyt strandingslys, og strandingslys nr. 1392 blev tændt. Stjerteblokken blev halet ombord, da samme var fastgjort ombord blev den tykke trosse samt anvisningsbrættet halet ombord.

Da trossen var fastgjort ombord, blev den halet tot og redningsstolen halet ud og en mand blev halet i land, men det øvrige mandskab ville ikke i land, da skibet var tæt.

Det viste sig at være damptrawler "Platessa" HH 2 af Hamborg. Captain Olbreek. Trawleren hav-

de fisket ved Skagen og skulle til Hamborg med fisk. Ialt 10 mands besætning. Skibet stod med boven i SV og søen brød over samme. Skibet stod på grund vest for stationshuset, ca. 1/8 mil fra samme og ca. 50 favne fra land.

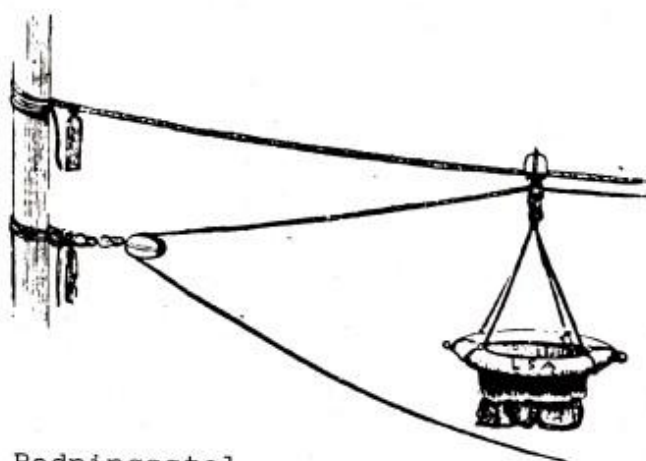
Captainen foregav at årsagen til strandingen var forveksling af fyrene og regntykning. Ombord i skibet kappede mandskabet den tykke trosse, da de ikke kunne løsne den, og ca. 2 favne af trossen blev ved skibet. Det hele blev indhalet og bragt til stationshuset. Hestene fraspændtes og demiteredes kl. 12 1/2. Alle trosser og liner blev ophængt til tørring, og da alt var ordnet demiteredes mandskabet kl. 2 nat.

Til Vitterlighed:

J.P. Olesen
P.B. Olsen

Lars Chr. Larsen
Bådformand

Redningsraket.

Redningsstol.

Et gammelt dokument i arkivet

Bidragsliste til køb af kannoner til øens forsvar 1762.

I Lars Hess Bing's bog "Physisk og oekonomisk Beskrivelse over Øen Læsø" 1802 kan man læse følgende:

Lars Hess Bing 1802:

" I tilfælde af Krig og Fiendtlighed var Læsø meget udsat for Landgang og Plyndring, fornemmelig af Kapere og Sørøvere, som i gamle Dage ofte skal have indtruffet; ja der siges, at mange Familier nedgrove deres Penge og andre Skatte i Jorden, for at være sikker for Berøvelse, og hvoraf endnu meget formenes, at Jorden skiuler. I året 1762, saasom det da saa ud til Urolighed og Krig, anholdte Beboerne hos Kong Frederik den Femte, at en ordentlig Indretning til deres Lands Forsvar maatte dem allernaadigst bevilges og stadfæstes, saasom de selv havde anskaffet sig Kanoner, som Hans Majestæt allernaadigst accorderede ---"

Brevet til kongen var dateret 31. marts 1762 og underskrevet af læsøboerne Claus Gay, Jens Anonsen, Carl Kirchemoe, Bertel Larsen Dam og Melchor Christophersen Stoklund.

Indsamlingsliste 1762

Et af de ældste originale dokumenter, som opbevares i Læsø Museums lokalhistoriske arkiv omhandler denne sag, nemlig en navneliste over bidragsyderne til købet af de omtalte kanoner. Dette dokument har stor lokalhistorisk interesse, idet det indeholder navnene på de fleste læsøboere på den pågældende tid. Listen skal her gengives i sin fulde ordlyd, da den på grund af de mange gamle gård- og slægtsnavne, som stadig er i brug på Læsø, nok må formodes at have nutidige læseres interesse.

Side 1

Specifikation.

Over de som har Betalt
til de her til Landet ind-
købte Canoner der ere
følgende, Nemlig af By-
rum og Hals Sogner -

	rd.	Mrk.	Sk.
Hr. Worre	1		
Jens Jørgensen	3		
Lars Sørensen	3		
Carl Kirchemoe	3		
Simon Pedersen	2		
Biørn Lund	3		
Søren Larsen Lund	1	8	
Søren Krogbech	1		
Niels Johansen	3		
Søren Cortsen	3		
Lars Povels: Cortsen	1		
Hans Skrædder	1		
Olluf Thuesen	1		
Povel Lars: Back	3		
Anders Lars: Lund	3		
Jens Jacobsen	1		

Lat. 6 rd. 2 Mrk. 8.Sk.

Side 2

	rd.	Mrk.	Sk.
Transp <u>rt</u>	6	2	8
Christen Melchorsen	1		
Lars Michelson	3		
Melchior Christophersen	4		
Svend Madsen	1	8	
Jens Lars: Back	2		
Mads Michelson	1	8	
Niels Lars: Kruuse	1	8	
Niels Povels: Back	1	8	
Jens Lars: Smed	1	8	
Svend Lars: Deign	1		
Christen Smed	1		
Mads Nielsen	2		
Niels Smed	1	8	
Erick Madsen	1		
Jens Lydersen	1	8	
Søren Boued	1	8	
Peder Peders: Stoerhauge	1		
Christen Brarum	1		
Lars Erichsen	3		
Mads Anderson	1		
Niels Mortensen	1		
Christen Peders: Brarum	1		
Christen Graven	3		

Lat^r 13rd.3Mrk. 8sk.

Side 3

Transp <u>rt</u>	rd.	Mrk.	Sk.
	13	3	8
Otte Mortensen	1		4
Peder Andersen	2		
Erland Michelsen	1		
Joen Pedersen	1		
Anders Deign	1		
Morten Larsen	1		8
Melchior Cortsen	1		8
Knud Andersen	1		
Svend Birkeren	1		8
Niels Pedersen	1		
Melchior Larsen	1		8
Lars Christensen Bødker	1		8
Christopher Poulsen	1		8
Claus Lund	1		8
Niels Irum	1		8
Jens Larsen Bech	1		
Otte Severin Degenen	3		
Peder Jens: Marqvorsen	1		
Hr. Bechmann	1		
Jacob Smed		1	
Landfogden Hiorteberg	1		
Niels Jensen Sundt		1	8
Anders Jens: Thuren		1	8
Lars Povels: Gyden		1	
Mads Jørgens: Hvent		1	
Lat ^r 2ord. 4Mrk. 4sk.			

Side 4

Transp <u>rt</u>	rd.	Mrk.	Sk.
	20	4	4
Jens Nielsen Bach	1		
Peder Lyden	1		
Peder Terben	1		
Niels Larsen Smed	1		8
Laurids Lund	2		
Christen Hølet	1		
Lauridsz Riis			
Anders Madsen			
Jens Nielsen Langstræde	1		
Peder Iversen	2		
Lars Tøgersen Bach	1		
Povel Juul	2		
Jens Annonser: Skipper	1		
23rd. 5Mrk. 12sk.			
Skip Claus Gay som paa			
aution Kjøbte Canonerne			
villig tilBuden og			
Betalt	1rd.		
Beløbet af forstaaende indkomd (?)			
Regning er i alt 24rd. 5Mrk. 12			
Niels Knudsen	2		
Bieren Lund	3		
Suma 25rd. 4Mrk. 12			

Side 5

Af forstaaende Regning
Er endnu Resterende Med
sin betaling som følger

Christen Pedersen Brarum	=	1	=
Anders Jensen Turen		1	8
Lars Poel i Gyden		1	
Mads i Hvenet		1	
Jens Nielsen Back		1	
Christen Høllert		1	
Banvel Christophersen		1	

Afgaer for foranførte Suma
som ej er indKomen 1rd. 1Mrk. 8

alt saa Bliver den
indKommende suma som er
udbetalt af Byrum og
af Hals Sogen til de
til Kjøbte Canoner
i alt ----- 24rd. 3Mrk. 4

Side 6

Nock indKommende til
for anførte Canoners indkiøb
som er ind Caseret af
Bertel Dam fra Vester
sogen efter Speciviseret
Lester som følger

Niels Andersen Turen	-	1Mrk. 8
Niels Dam	1	8
Niels Jørgensen Smet	1	8
Niels Knudsen	2	
Olle Bister	1	8
Mads Tamesen	2	
Jens Larsen Skoen	2	
Lars Gay	1	8
Niels Jensen	1	8
Niels Høllebusk	1	
Bertel Poels	1	8
Christen Boet	1	8
Peder i Puten	1	
Niels Jensen Boet	1	8
Jørgen Børum	1	8
Mads Las Koebuk	1	

N. H. indkomne til
der angførte (animeris indkøbt)
som er indkøbt af

Bertel Dam fra Wester
fjogen og Specieviserit
Festet --- som følger

Niels Andersen Tjørn = 18 8

Niels Dam --- = 1 - 8

Niels Jørgensen smed = 1 - 8

Niels Rindør --- = 2 - 8

alle Bister --- = 1 - 8

Niels Tamsen --- = 2 -

Jens Larsen skien = 2 -

Lars Gøj --- = 1 - 8

Niels Jensen --- = 1 - 8

Niels Holteboch --- = 1 -

Bertel Noch --- = 1 - 8

Ersten Boet --- = 1 - 8

Nedre i Røden --- = 1 -

Niels Jensen Boet --- = 1 - 8

Jørgen Brøn --- = 1 - 8

Niels Lasseboet --- = 1 -

Lars Swenson --- = 1 - 8

Lars Larsen Dam --- = 2 -

Noel Jans --- = 2 -

Jens Larsen smed --- = 1 - 8

Anders Andersen skien --- = 1 -

Thomas Andersen --- = 1 -

Alfred Clausen --- = 2 -

Bertel Dam --- = 2 -

Er i firma --- 6 1/2

Er for anførte firma

som er indkomne i

Byrim og Hale --- 24 1/2 3/4

Dette beløb af

Haidoren Larsen for

en (animeris) som er

indkøbt i efterfølgende

Regning --- 5 1/2 3/4

alt som er beløb indkomne

som ved Byrim og Hale og

Wester til samme (animeris)

i alt --- 30 1/2 3/4

Side 7

Lars Svensen	1	8
Lars Larsen Dam	2	
Poel Sand	2	
Jens Larsen Smed	1	8
Anders Andersen Skoen	1	
Tomas Andersen	1	
Albret Clausen	2	
Bertel Dam	2	

Er i Suma 6rd. 1Mrk.

den for anførte suma

som er indkomne i

Byrum og Hals er 24rd. 3Mrk. 4

dito Betalt af

Hautoren Larsen for

en Canon som er

ind Regnet i efterfølgende

Regning - - - - 5rd. 3Mrk.

altsaa er Heelle ind Komende

saa vel Byrum og Hals og

Vester til same Canoner

i alt - - - - - 36rd. 1Mrk. 4

Side 8

for om Rørte Canoners

Ind Kiøb angaaer Beviser

Skipper Claus Gay Naar

for Langegs Med Autions

Regning att de 4 støker

har Kost paa autions

stedet i alt 22rd. 3Mrk.

dito pretenderet for

sin ind Kiøb og henstaaelse

paa pengeren 1Mrk.

dito Sr Søren Cortsen

udlagt efter følgende

Speciviseret Regning 3 1Mrk. 5

Suma 26rd. 4Mrk. 5

Alt saa Kommer til gode

paa alt ind Komende Regning

paa Canonernes ind Kiøb

og om Kostning i alt

Nie Røxdal toe Mark

og femten skilling 9rd. 2Mrk. 15

Christen Grafven

Originalsider af
indsamlingslisten
fra 1762 (s.6-7).
Teksten er skrevet
med gotisk skrift.

Side 9

Af forstaaende ofver Skud
 paa for om Rerte Canoners
 ind Kiøb af gaaer til
 Søren Cortsen for sin Huus
 Leye for 7 aaer paa Stad
 aarlig 1 Mrk. er 1rd. 1Mrk.
 alt saa Blifver igien
 til gode - 8rd. 2Mrk. 15

Side 10

Udgifterne paa sam-
 me Canoner er følgende rd. Mrk. S.

Betalt til Hr. Forvalter			
Hiortbergs tienner Jørgen for			
Memorial om directionen			
at skrive	-	1	8
1 1/2 Bog Papiir		1	5
For tvende Raperter Kiøbt			
af Melchior Cortsen		1	5
1 stk ^r stempeld Papiir			
til Beviis paa Canoner-			
ne for	-		12
For Brende Vin da			
de førte Canonerne ind			
i mit Huus		4	12

Nock betalt til Claus			
Gaj af de indkomne			
Penge	11	2	-
Betalt for suplichen til Kongen at skrive			
om Dend 1/5 part strandgods-		1	8

 14rd. 4Mrk. 13

Navnestoffet

Blandt navnestoffet i denne liste findes en række stednavne, som stadig er i brug på Læsø. Sådanne navne knyttede sig foruden på selve gårdene og stederne ofte også til de personer der boede eller stammede derfra. Efterhånden går mange af disse navne over til at blive faste slægtsnavne. Følgende navne kan med rimelig sikkerhed sættes i forbindelse med kendte lokaliteter:

Back: Bakken og Bakkensgaard. Steder og gårde i Byrum og Hals sogne.

Bech: Bækken og Bækkensgaard. Sted og gård i Vesterø sogn.

Birkeren: Birkerne. Sted i Byrum sogn.

Boued - Bouet: Bovet. Bugt mellem Østerby og Bangsbo.

Brarum: Brarumgaard i Byrum sogn.

Børum: Børumgaard i Vesterø sogn.

Dam: Dammen, Damsgaard og Dammensgaard. Gårde steder i Vesterø og Hals sogne.

Graven-Grafven: Graven. Sted i Byrum sogn.

Gyden: Gyden og Gydensgaard. Steder og gårde i Byrum og Vesterø sogne.

Hvent-Hvenet: Hvenet. Sted og gård i Vesterø sogn.

Høllebusk: Høllet. Steder og gårde i Byrum og Hals sogne.

Irum: Irumgaard i Hals sogn.

Krogbech: Krogbækgaard i Byrum sogn.

Langstræde: Langstræde. Sted og gård i Byrum sogn.

Lund: Lund, Lunden, Lundsgaard og Lundensgård.
Steder og gårde i Byrum og Hals sogne.

Puten: Putten. Gård i Vesterø sogn.

Sand: Sandet og Sandsgaard. Sted og gård i
Vesterø sogn.

Skoen: Skoven og Skovensgaard. Steder og gårde
i Byrum og Vesterø sogne.

Stoerhaug: Storhaven. Sted og gård i Byrum
sogn.

Stoklund: Stoklund. Sted og gård i Byrum sogn.

Sundt: Sundet og Sundt. Steder i Byrum og Ve-
sterø sogne.

Thuren-Turen: Tuerne og Turensgaard. Sted og
gård i Vesterø sogn.

Litteratur

Litteratur om forsvarsforanstaltninger 1762:

Bing, L.H.: "Physisk og økonomisk Beskrivelse
over Øen Læsø". 1802 (1977), side
46 ff.

Bruun Camillo: En Folkevæbning paa Læsø.
I: For Ide og Virkelighed.
Bd. 1871, side 94 ff.

Klitgaard, C.: Forsvarsanstaltninger paa Læ-
sø, 1762.
I: Vendsyssel Folk og Land II,
1910, side 60 f.

Klitgaard, C.: Forsvarsanstaltninger paa Læ-
sø, 1762.
I: Vendsysselske Aarbøger,
1951, side 164 f.

Scheel, Heinrich Otto:

Almindelig Udkast af Krigens
Skueplads. 1785, side 316.

Litteratur om navnestoffet:Espegaard, Arne:

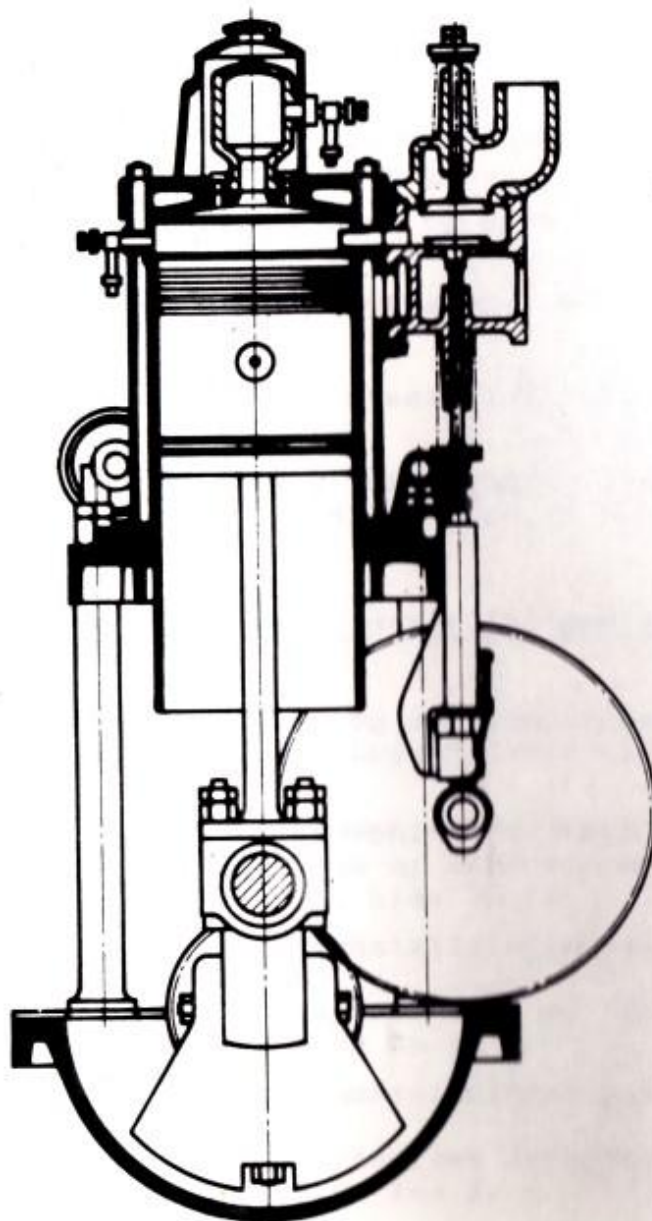
Liv og sprog på svundne tiders
Læsø I-II, 1978.

Stoklund, Bjarne:

Bosættelse og bebyggelse
på Læsø. I: Vendsyssel Årbog
1980, side 7-56.

Jakob Vedsted.

Gammel motor til museet

"Houtmøllermotor" fra
Alpha Diesel 1904.
Museets motor antages
at være af tilsvarende
type. Tegning Alpha
Diesel 1983.

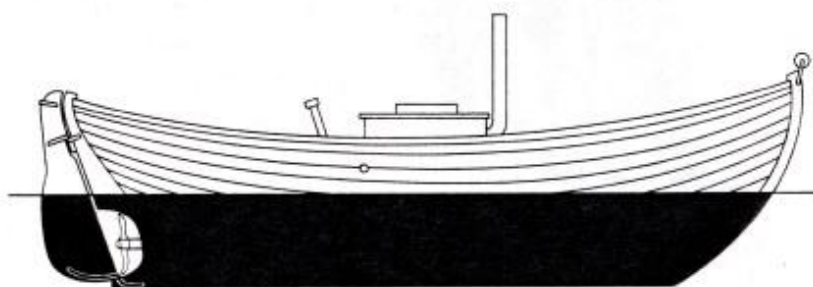
I september 1983 blev vi kontaktet angående en gammel Houmøller fiskerimotor årgang 1903, som Fiskeri- og Søfartsmuseet var blevet lovet engang af maskinarbejder på Alpha Diesel i Frederikshavn gennem mange år nu afdøde Charles Nepper.

Vi var et par stykker, som tog derover og så på "vidunderet", der viste sig at være som ny. Vi fik travlt med at få den med hjem til Læsø. Maskinen var en firetakts glødehovedmotor år 1903 på 13 hk. Typen blev solgt i stort antal rundt om i verden til fiskeri- og fragtskibe. År 1903 blev modellen sat i 6 tyske fiskeskibe, og i 1908 var der 77 tyske både med Houmøllermotor indregistreret. År 1907 - 1908 udgik 240 motorer fra Houmøller. Houmøllermotoren var også blandt de første, der blev brugt i fiskefartøjer på Læsø, men museet savner viden om, hvornår og i hvilke både den først blev installeret. Vi vil være meget taknemmelige, hvis nogen kan bidrage med oplysninger herom.

Motoren kan til sommer ses på Fiskeri- og Søfartsmuseet. Vi vil sige tak til fru Edith Nepper, Frederikshavn, for gaven.

Ernst Jensen.

Mange Alpha motorer
installeredes i snore-
vodsjoller.

Havedigerne på Læsø

I Vendsyssel Årbog 1980 skrev professor Bjarne Stoklund en stor artikel om Læsøs ældste bebyggelseshistorie. Det lykkedes ham bl.a. at tegne et kort over de oprindeligt opdyrkede områder - haverne - på grundlag af matrikelkort af 1817 og Videnskabernes Selskabs kort af 1786.

Haverne

Digerne forsvinder

Langt op i 1800-tallet fandtes der ikke nogen egentlig bymæssig bebyggelse på øen. Gårdene lå spredt i det åbne, skovløse landskab. Kun enkelte småkrat lå som rester af den gamle egeblandingsskov, der i sin tid i et bredt bælte omgav fyrreskoven mod nord. Gårdene lå i udkanten af haverne, d.v.s. i de områder, der oprindeligt var blevet ryddet og opdyrket i skoven. Endnu i dag findes der en del gamle sted- og gårdnavne, der afspejler denne bebyggelsesform, f.eks. Storhaven, Svinehaven, Brunhavegård, Slettehaven og Bangsbohøve. Omkring haverne havde man høje diger bygget op af tørv. Ned mod Rønnerne, f.eks. i Pilgårdshøve, brugte man også sten.

Når et havedige var brændt sammen, spredte man tørvejorden ud over indmarken som gødning og rejste et nyt dige udenfor. De nye tørv blev taget af udmarksjorden eller "digejorden". På denne måde voksede haverne i omkreds, og det kom til mange stridigheder mellem naboer, men også med domkapitlet i Viborg om retten til jorden. I reglen lå der flere gårde omkring en høve, men kortet viser også, at der i mange tilfælde kun var tilknyttet en enkelt gård til en mindre høve. Dette gjaldt f.eks. Irumshøve, Penshøve eller Vanggården.

Omkring 1800 blev det almindeligt at sløjfe havedigerne, og efter udstykningen i 1845

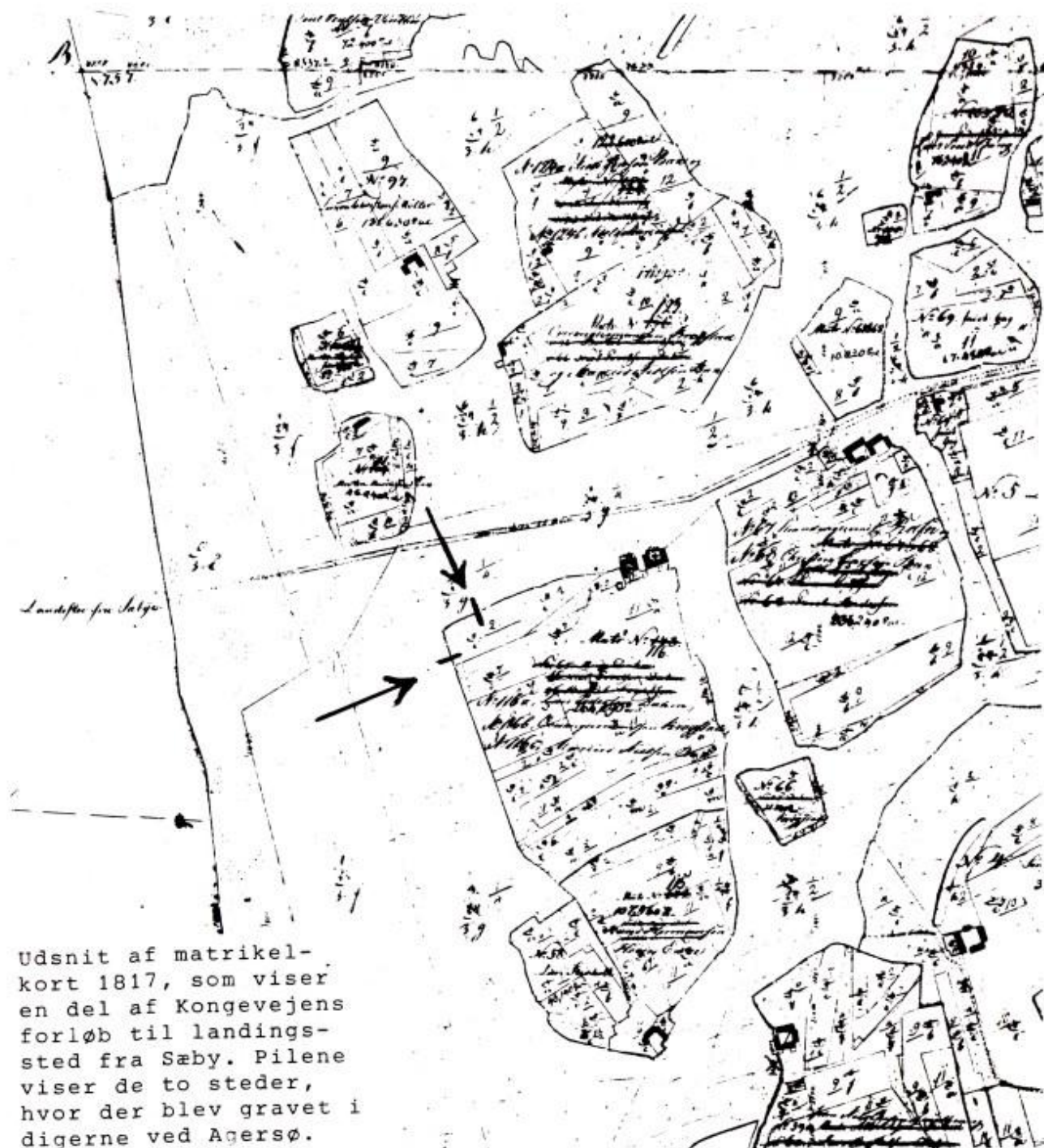
var de fleste af dem borte. Kun ganske få er bevaret op i nyere tid. Ved at sammenholde matrikelkortet af 1817 og Geodætisk Instituts kort fra 1887 med de efterfølgende rettelser kan man følge stump for stump, hvordan de sidste rester forsvinder. Men det er ikke altid kortet er i overensstemmelse med virkeligheden. Det sker, at diget, hvis det stadig ligger i det gamle skel, er brændt sammen og næppe hæver sig mere end en halv meter over terrænet. Måske er der plantet et hegn i det!

Bevarede diger

Selv om diget altså ikke mere er afmærket på kortet, kan man stadig finde rester af det i naturen. Undersøgelser i marken viste, at der faktisk fandtes en hel del meget store og velbevarede diger. Nogle af de smukkeste er diget ved Vanggården, diget i Lunden, Slettehavediget, Bogøgårdsdige m.fl. På nyere kort er digesignaturen nogle steder skiftet ud med signaturen for forhøjninger eller strandvolde i terrænet. Samtidig lader det til, at der sker en forskydning i den folkelige bevidsthed. Man glemmer funktionen af de oprindelige diger, og de største af disse opfattes herefter som strandvolde. Til samme resultat kommer også professor K. Wiinstedt under sin gennemgang af krattene syd for landevejen Byrum - Vesterø. For denne opfattelse talte bl.a., at de højeste og bredeste af voldene alle forløb i retningen øst/vest - altså i samme retning som de strandvoldssystemer, som hele den sydlige del af øen er bygget op af.

Nationalmuseet

Den aktuelle anledning til en undersøgelse af digernes historie blev amtets planer om en udvidelse af landevejen mellem Byrum og Vesterø. Da loven ikke rummer mulighed for en fredning af stendiger og jordvolde, ønskede fortidsmindeforvaltningen i København i god tid at foretage en undersøgelse af digernes historie. Man anmodede derfor Nationalmuseet om at foretage en udgrav-

ning i nogle af de interessanteste diger. Nogle af de spørgsmål, som man ønskede belyst var: Problematikken strandvold/ tørvedige. Hvordan var digerne bygget? Hvor stejle og hvor høje har de været? Hvorfor er nogle bevaret og andre brændt sammen? Hvor gamle er de?

I juni 1983 kom museumsinspektør Sv.E. Albrethsen sammen med en repræsentant for fredningsstyrelsen i Århus, Ingrid Falktoft Andersen, til Læsø. Efter en besigtigelse af digerne vedtog man at grave fire steder:

Diget ved Højgård

1. Diget nord for Bunkegårdsvej mellem Højgård og Nylands gård, der ligger frit synligt fra landevejen på den åbne mark. Den østlige ende har en "typisk" digeprofil og er bevokset med egekrat. Syd for diget er der en lavning, som lader formode, at dette er "digejorden", hvor man har gravet tørvene til diget. Et snit gennem diget viste opbygningen af tørv, og at diget mindst tre gange var gjort højere og bredere.

Diget ved Agersø

2. Størst var forventningerne til udgravningen af diget ved Agersø syd for Kongevejen eller "Overhaven", som er det oprindelige navn. Diget forløber i en ret vinkel øst/vest - nord/syd. Det danner afgrænsningen for et åbent vænge med en række parallelle pilehegn, der vokser i lavningerne mellem de oprindelige, smalle markstrimler. Overhaven formidler nok bedst indtrykket af det gamle kulturlandskab, som vi må tænke os, at det har set ud for mere end 200 år siden. Det øst/vestlige dige er meget stort ca. 12 m bredt og 2 m højt. Det nord/sydlige dige har en lavere mere afrundet profil, og udgravningen viste igen opbygningen af tørv, men det var ikke muligt at skelne flere byggefaser. Da rendegraveren satte skovlen i det høje øst/vestlige dige, tydede alt på en skuffelse. Vi havde ventet en strandvold, der var forhøjet med en digekrone af tørv, men der var kun sand og atter sand. Til sidst stod

vi inde i den mandshøje vold med fare for at blive begravet i et sandskred. Hvor var diget? Langsomt og forsigtigt under stadig fare for sammenstyrtning blev væggene skrabet rene med graveskeen. Så kom diget frem! Det stod som en kerne midt inde i volden dækket af enorme mængder flyvesand. Som det fremgår af skitsen, har det stået næsten lodret på ydersiden med en bred brystning på indersiden. På et tidspunkt er der sket en udskridning, og diget er blevet repareret og forhøjet til ca. 180 cm, måske i forbindelse med de stigende sandflugtsproblemer. I et kort øjeblik forstår man omfanget af den naturkatastrofe, der i 1600 årene ramte Læsø. Det var ikke kun det nordlige Hals sogn, der blev lagt øde af sandflugten, men i mere end hundrede år har den plaget hele øen som en svøbe.

Slettehavediget

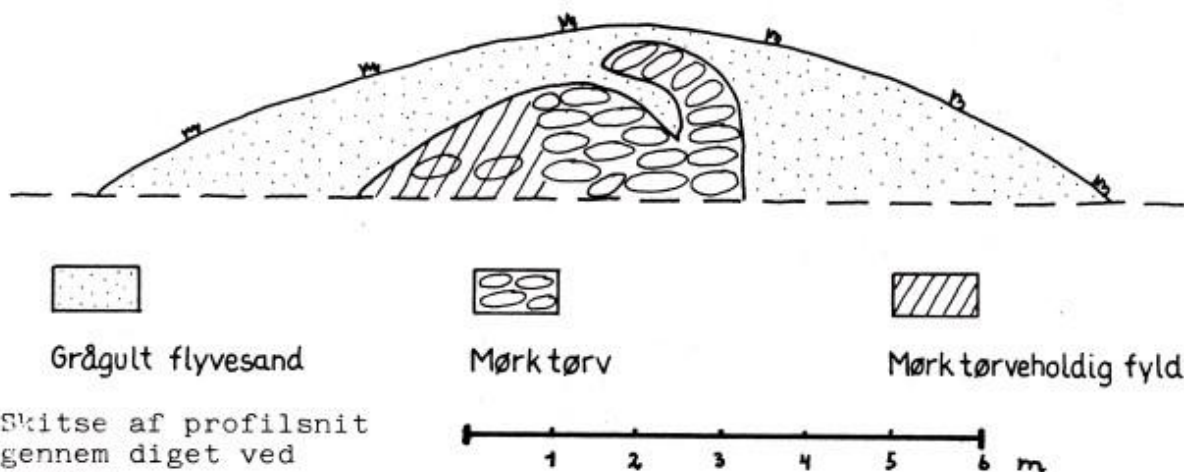
3. Det fjerde snit blev lagt i Slettehavediget syd for Skippergården ved Byrum-Vesterø vejen. Diget virker imponerende ved sin højde og smukke egebevoksning. Man kan følge dets fortsættelse i en række krat syd for vejen mod Vesterø. Her er diget betydeligt lavere, men med en markant egebevoksning. Ud for Skippergården danner diget en ret vinkel mod syd og fortsætter som et "meldige", d.v.s. et mindre dige, der tjente til opdeling af de store haver med mange gårde omkring. - Et snit igennem den højeste del af diget var vanskeligere at tyde. Det var svært at få øje på tørvediget, men det vil dog ofte være tilfældet, hvis der er benyttet græstørv med et meget ringe vegetationslag. Afgørende var, at man i bunden af diget lige over gruslaget, der er aflejret af havet, fandt en ca. 5 cm stribe af forkuldet træ. Meget tyder på, at diget har stået på samme sted lige siden cisterciensermunkene omkring år 1200 begyndte at lave rydninger i løvskoven ved at brænde noget af den af og inddige området. Bebyggelsesnavnet Byrum optræder allerede i 1219, og er af stedsnavneforskere tolket som en kileformet, åben plads fremkommet ved rydning. Til samme grup-

pe af rumnavne hører Læsø-stednavne som: Brarum, Børum, Flarum, Irum og Lorum. Rumnavne er karakteristiske for middelalderlig kolonisation af skovområder.

Konklusion

En foreløbig konklusion af Nationalmuseets udgravninger må være:

1. Når de største blandt digerne, der forløber i retningen øst/vest har antaget så mægtige dimensioner, er det en følge af sandflugten, og de er formentlig også blevet forhøjet og vedligeholdt som et værn mod sandet.
2. Digerne er bygget som en kompakt mur af tørv med en næsten lodret væg vendt mod udmarken, som værn mod løsgående kreaturer. Der har tilsyneladende ikke været behov for en lodret væg vendt mod indmarken, i hvert fald er den ikke blevet repareret efter en eventuel udskridning. Kreaturerne har været tøjret på "tyringsjorden", d.v.s. den jord i haven, der ikke var opdyrket.

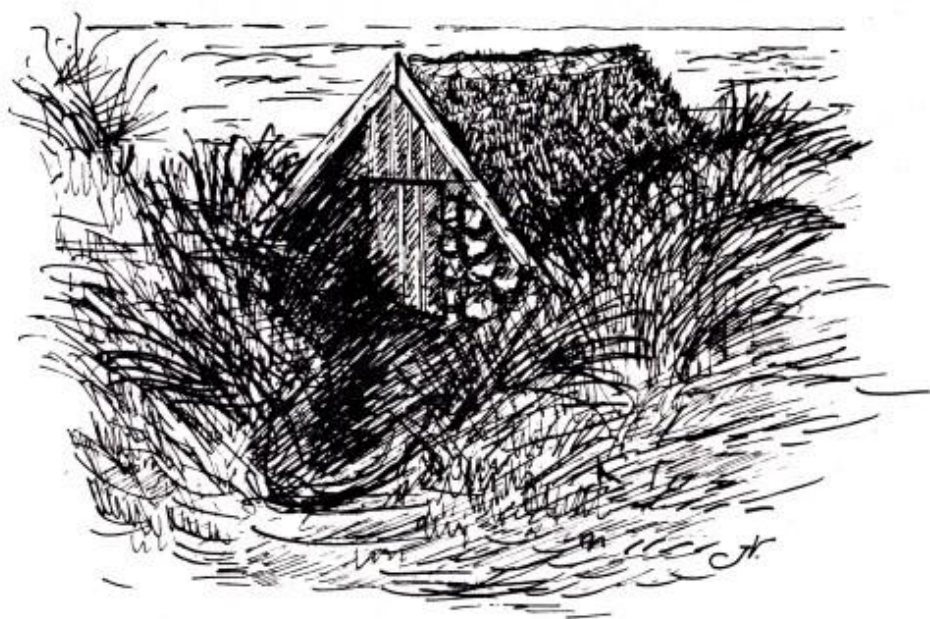
Skitse af profilsnit gennem diget ved Agersø.

3. Med hensyn til digernes alder kan man fastslå, at de er udtryk for en kolonisationsform, der har været anvendt på Læsø siden tidlig middelalder og op til ca. 1900. Der er dog noget, der tyder på, at haverne nogle steder allerede i middelalderen nåede deres maksimale udbredelse. Nemlig der, hvor en strandvold dannede en naturlig grænse for den jord, der kunne dyrkes. Dette har f.eks. været tilfældet ved Kongevejen, Byrum-Vesterøvejen, Doktorvejen og Byrum-Østerbyvejen. Gamle gårdnavne, som Gydensgård (1662) og Langstræde (Longestræde, 1450), tyder på at fællesjorden mellem haverne allerede på et tidligt tidspunkt har begrænset sig til selve strandvolden mellem Byrum og Østerby.

Kay Johannsen.

Udsnit af Videnskaber-
nes Selskabs Kort 1786.

Næ'r vi sku ha bø'ge e Huw's engg ve Stråj'jen,
så sku der ju djaren ha wa pelt no Pråps å no
Plånkstøkker å no Snal'ler sam'mel føst, så der
ku wår no'e te Re''s å Remm å Da'rkarm å så'nt
no'e.

Nær de wår te Ste'e, så sku der grå'es e Hwol
i Bakki, for de mjæst så'nt, så Da'en kam te
å væj i øster hæller søj'jer, for å ku få e

Gråj So'l eng' i Huw'st. Så sku der ænten tjyres hæller bær' res e stow'wer Døng Stji'en op fro Stråj'jen te Væger å en Smol Trapstji'en ni'er te Da'en. Stji'en bløw stawwelt op unne-på hin'å'n imo Såj'jen, som wår grå'e glat ni'er, så dywt som Vægeren sku wår hø'w. I di al-lerwagest Huwws bløw Hwolleren mæ'l Stjien bå-re stappe mæ let Tång; men sien brogt di Li'er, te 'al'le'sist Se'mænt. De ku hå'l mø' bæ'der enLi'eret, for hwis 'de bløw wot, så kuj Sij-jeren skrij ni'er, å Muwsen, som de tit wår mange a, ku åsse gnå' sæ i'djæm'mel. Unnepå Stjien bløw så Rem'mi lå. De sku hælst wår i Bet gow' Plånk. Å så bløw Re'sen sat, å nån Lægter å Po'g bløw slå'e på. Så bløw de åsse tit lå e Støk gammel Stimmel ow'wer, for ent at de sku dra's for mø' Snal'ler å Skit ni'er.

I Rowbrøjjing bløw spræt uw' 'unne'på; så wår der kun å le'g en Masse Tång' på; så wår de u-væn'di færdi. Ja der sku da åsse sættes e bet-te Ve'j i Da'en hæller ve Sijjen a. Om Åtteni, næ'r de wår mårkt. tæ'nt vi i Stomp Lyj's, å hae vi ent de, så e Støk Rå. De ku bræjj læ'ng. 'Engen'li bløw fer slå'e jæn hæller tow' Køj-ger åp, 'samm'tijj u'n ow'wer hin'å'n å hæl lens jæn' ve Æ'j å jæn' ve Sijjen. E bette Bow'wer, i Bænk å så nån Feskekasser te å se på; der drøw så tit nån æng'elsk Kasser eng' a fæm'-kwart Toms Træ'; di wår så mø' kna'g goww te de Bro'g.

Hummertejne

Så mångelt vi kun de vegtist: Kakkell å Kaffe-tjiel. Uen 'di tow' Djiel wår Lyw'wet ent mø' wa'r ve Hwå'rneks; de wår ent læ'ng i'mæl'l Tjiel sku koges, å vi sku ha i Moffel Kaffe å en Skiw Brø'e. Kakkellbløw sat i e Hjørn mæ e Rø'r u'n uw' å Ta'get.

Di Rø'r wår ent ne'm å få pakke eng', så di ent kam i Næ'rhji'eden a Ta'get; de er mier æn jet Huw's, der er bræn't der'engg. Da Gla'rmæsten å mi Onkel Swæ'j jæ'j Må'ren kam te Stråj'jen, så'e Gla'rmæsten: "Hwæ'n i Jø'su Naw'n ær Hukst? (Håj wår 'owwer fro'). Da wår de e Kwon Å'sk te'ba'g.

Om sammen, nær vi feske Hom'mer, bowwe vi dæ'r
 engg en U'g a Gång' lyeve a su'rt Kaffe å Smør'-
 brø'. De wår sandeli engenStowwerhi'e, men dæ'r
 engg hår jæ hat min skjønneste Ongdom, e hærlic
 frij' Ljy'w mæ å fesk, å mæ Bøs å Hu'j. De vel
 sto' for minØwn, så læ'ng der er Ljy's i dem,
 om de så blywer stakket hæller læ'ng.
 Di skjønne Ongdomsda'w, å'ja, di ær så swæ'r
 å fenn-

Hans Pedersen, f. 1895
 Hals (Læsø)

Hummerhus ved Horneks. engg, inde. Stråj'-
 jen, stranden. djaren, gerne. Re's "spær".
 grå'es, graves. Gråj, gran. unnepå, ovenpå.
 let, lidt. wot, vådt gnå', gnave. Bet, stump.
 Stimmel, den lodretstående del af et bund-
 garn. Ve'j, vindue. Åtteni, aftenen. Rå, rav.
 u'n ow,wer, oven over. Kaffetjiel, kaffeked-
 len. Djiel, dele. Tjiel sku koges, kedlen
 skulle bringes i kog. hwæ'n, hvorhenne.
 Hukst, huset. owwer fro', ovre fra, d.v.s.
 fra Jylland. lyeve, levede. Stowwerhi'e,
 storhed, flotte forhold.

Gengivet efter:

Arne Espegaard:

Gavn og gammen.
 Jydske Folkemål nr. 6,
 1960, side 32 f.

Lokalsamlingen i Læsø bibliotek

I de sidste 12 år har Læsø bibliotek langsomt, men systematisk arbejdet på at få en bredt dækkende samling af lokallitteratur om Læsø op at stå. Men det har knebet med plads, tid og penge! Meget af den litteratur, der i tidens løb er skrevet om Læsø, er blevet svær at få fat i. Den er udsolgt, slidt op og kan kun sjældent købes antikvarisk. Vi valgte at hugge knuden over: Kunne vi ikke få fat i originalen, måtte vi sikre os kopier! Det er til ladt bibliotekerne at fremstille op til 3 kopier af værker, der som i dette tilfælde er svære eller umulige at skaffe. Siden blev kopierne registreret, katalogiseret og forsynet med en beskeden indbinding. Denne løsning er hverken flot eller bekostelig - men snusfornuftig. Selvfølgelig vil vi stadigvæk, når det kan lade sig gøre, søge at skaffe originalerne.

Det var en langsommelig proces, og en stor del af arbejdet lå i at opspore litteraturen - hvad der var skrevet, og hvor det fandtes. Nogle forsøg på mere eller mindre fuldstændige Læsø- lokalbibliografier har dog kunnet hjælpe os på vej. Bedst er den 20 år gamle "Læsø - en litteraturoversigt" af Birthe Sørensen i Vendsysselske Årbøger 1963. Erik Sørensen, tidl. Byrum, har også gjort et stort - desværre ikke offentliggjort arbejde - for at finde frem til Læsølitteraturen - ikke mindst i tidsskrifter og aviser. Desuden udarbejder stadsbibliotekar Bodil Christensen, Hjørring, hvert år en fortegnelse over nyere lokallitteratur i Vendsysselske Årbøger.

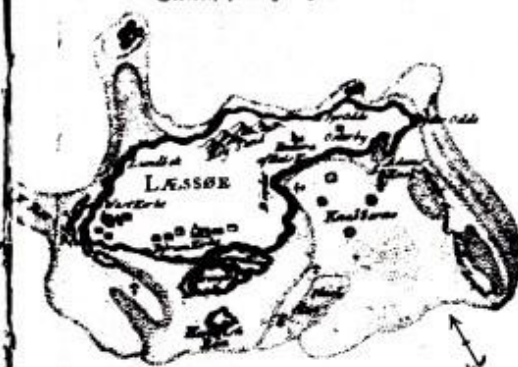
Det er altså i dag muligt at låne meget af den litteratur, der berører Læsø på vores eget bibliotek. Fremover vil der desuden blive tale om et udstrakt samarbejde med Lokal-

historisk arkiv i Østerby. Det må være et naturligt mål for begge institutioner i samarbejde at få udgivet en dækkende Læsø-lokalbibliografi.

Kay Johannsen.

Physisk og Oekonomisk
Beskrivelse
over
Den Læsø,
beliggende i Cattegat
under Hjørring Amt i Aalborg Stift.

Forfatter
af
Lars Hess Bing,
Stadets aldermæssigt beskaffede Birkedommer og
Skriver, samt Jorløgelses-Commissair.

Kjøbenhavn, 1802.
Trykt hos P. A. Høeders Bntr.

Titelblad fra Lars
Hess Bings Læsøbe-
skrivelse fra 1802.
Kortet er gengivet
på årsskriftets
forside.

Museumsforeningen for Læsø

Foreningen blev stiftet 11. nov. 1982. Foreningens formål er at udbrede forståelse og interesse for de natur- og kulturhistoriske værdier på Læsø. Foreningen virker som støttekreds for Læsø Museum og udpeger medlemmer til museets styrelse. Privatpersoner, firmaer og institutioner kan optages i foreningen som medlem. Årligt kontingent 20 kr. Medlemskab giver gratis adgang til museet, gratis årsskrift samt adgang til foreningens øvrige arrangementer.

ADRESSER:

Museumsforeningen for Læsø
c/o formand Kay Johannsen
Kromarksvej 7,
9940 Byrum. Tlf. 08 - 49 13 37.

Kasserer Ulla Jensen
Byrumvej 57,
9950 Vesterø Havn. Tlf. 08 - 49 11 04.

BESTYRELSEN:

Ingolf Boisen
Ernst Jensen (sekretær)
Ulla Jensen (kasserer)
Kay Johannsen (formand)
Guri Møller Kristensen
Kirsten Larsen
Erik Møller Sørensen (næstformand)

Læsø Museum

Læsø Museum blev oprettet 22. juni 1938. Museet er et ikke - statsanerkendt kulturhistorisk lokalmuseum. Museets formål er at indsamle, bevare og formidle genstande og oplysninger om Læsøs natur- og kulturhistorie.

ADRESSER OG ÅBNINGSTIDER 1984.

Læsø Museum
Administration
Lokalhistorisk arkiv
Østerby Gl. Skole
9960 Østerby Havn
Tlf. (08) 498045.

Hjemstavnsgården
Museumsvej
9940 Byrum
Tlf. (08) 491529.

Åbningstider:
1/5-1/6 og 1/9-1/10 tirsdag og torsdag kl. 13-16.
1/6-15/6 og 15/8-1/9 dagligt kl. 14-16.
15/6-15/8 dagligt kl. 10-16.
Derudover efter aftale.

Fiskeri- og Søfartsmuseet
Havnegade 3
9950 Vesterø Havn.
Tlf. (08) 499497.

Åbningstider:
15/6-15/8 dagligt kl. 13-17.
Derudover efter aftale.

STYRELSE:

Ingolf Boisen
Søren Christensen (udtrådt omk. 1/12-83)
Viggo Hansen
Ernst Jensen
Solveig Jensen (indtrådt omk. 1/12-83)
Ulla Jensen (kasserer)
Kay Johannsen (formand)
Jørgen Keller (næstformand)
Guri Møller Kristensen
Kirsten Larsen
Erik Møller Sørensen

PERSONALE:Sommerkustoder:

Hjemstavnsgården:
Poul Eggert Winther-Jensen

Fiskeri- og Søfartsmuseet:
Henrik Møller

Langtidsledige:

Gudbert Jensen (1/5 - 1/12-83)

PROJEKT LÆSØ MUSEUM:

Cand. mag. Jakob Vedsted (leder)
Inge Andreasen
Lars Daugaard
Niels Bangsbo
Helle Dorte Jensen (1/12 - 31/12-83)
May Johnsson
Anne Grethe Pedersen.